

УДК 339.172(477)

Гаврилко Т.О.*кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету***Дибаль Р.В.***студент
Національного авіаційного університету*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ АВІАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ

У статті досліджено питання сутності фінансової стійкості авіапідприємств. Систематизовано чинники зовнішнього і внутрішнього середовища, врахування яких дасть змогу виявити тенденції у зміні фінансової стійкості авіапідприємства. Приведені вимоги до формування механізму ефективного управління фінансовою стійкістю авіаційного підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, авіапідприємство, чинники внутрішнього середовища, чинники зовнішнього середовища, механізм управління фінансовою стійкістю.

Гаврилко Т.А., Дыбаль Р.В. ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ АВИАЦИОННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ: СУЩНОСТЬ И ФАКТОРЫ ВЛИЯНИЯ

В статье исследованы вопросы сущности финансовой устойчивости авиапредприятия. Систематизированы факторы внешней и внутренней среды, учет которых позволит выявить тенденции в изменении финансовой устойчивости авиапредприятия. Сформулированы требования к формированию механизма эффективного управления финансовой устойчивостью авиационного предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, авиапредприятие, факторы внутренней среды, факторы внешней среды, механизм управления финансовой устойчивостью.

Gavrylko T.A., Dybal R.V. THE FINANCIAL STABILITY OF AVIATION ENTERPRISES: MAIN POINT AND FACTORS OF INFLUENCE

In the article are researched the issues of the main point of the financial stability of the aviation enterprise. The factors of external and internal environment are systematized and the account of it will reveal the trends in the financial stability of the aviation enterprise. Requirements are formulated to the formation of a mechanism for the effective management of the financial stability of an aviation enterprise.

Keywords: financial stability, aviation enterprise, factors of the internal environment, environmental factors, mechanism of financial stability management.

Постановка проблеми. Для сучасного світового ринку авіаперевезень характерним є наростання динамічності і значущості в системі транспортних перевезень пасажирів, пошти, вантажу. Ґрунтуючись на прогнозах Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), зростання загального попиту на повітряні перевезення на період до 2023 р. щорічно становитиме 4–5%.

Ураховуючи сучасні тенденції світової глобалізації, особливості географічного положення України як «сполучувального мосту» між Європою й Азією, для вітчизняного авіаційного транспорту є перспективи подальшого розвитку та зміцнення позицій у світовій системі повітряних перевезень. Аналіз діяльності галузі цивільної авіації за 2016 р. свідчить про те, що на вітчизняному ринку авіаперевезень функціонувало 29 вітчизняних авіакомпаній, 19 українських аеропортів забезпечували виконання перевезень вітчизняними та іноземними авіакомпаніями.

Перевезення пасажирів становило 8 277,9 тис. осіб (на 31,3% більше, ніж у 2015 р.), вантажів та пошти – 74,3 тис. т (на 5,2% більше попереднього року). Величина виконаних пасажиро-кілометрів становила 15,5 млрд пас./км, у 2015 р. – 11,4 млрд пас./км [1].

Для діяльності аеропортів також характерна позитивна динаміка. Кількість відправлених та прибулих повітряних суден становила 133,2 тис. од., що на 10,4% більше, ніж у 2015 р. Пасажиропотоки становили 12 929,9 тис. осіб (у 2015 р. – 10 695,1 тис.), пошто-вантажопотоки – 42,9 тис. т (у 2015 р. – 34,4 тис. т).

Попри все для галузі цивільної авіації властиві низький рівень конкуренції та недостатня забезпеченість фінансовими ресурсами авіапідприємств. Про це свідчать високий рівень зносу власного повітря-

ного парку (більше ніж 70%), тривалий термін експлуатації (більше 22 років), недостатня кількість літаків, що експлуатуються авіакомпаніями (в середньому до 20 літаків, тоді як парк європейських авіакомпаній становить 300–400 літаків).

Незважаючи на прийняття низки нормативно-правових документів, ще не сформована обґрунтована державна політика щодо стратегічного розвитку галузі. Це зумовлює необхідність пошуку вітчизняними авіапідприємствами способів поліпшення власного фінансового стану; серед проблем, що мають особливу актуальність, слід виділити підвищення рівня фінансової стійкості, що є індикатором стабільності фінансового становища підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансової стійкості підприємства досліджені в роботах таких зарубіжних учених, як А. Арес, Дж. К. Ван Хорн, Н. Холт. До вітчизняних науковців, які здійснили вагомий внесок у вирішення питань фінансової стійкості, належать: П.Ю. Буряк, Ф.Ф. Бутинець, Г.В. Савицька, А.М. Сопко, В.В. Поддєрьогін, В.С. Пономаренко, О.М. Стоянова, Н.В. Тарасенко. У сфері цивільної авіації особливої уваги заслуговують дослідження таких фахівців, як: Г. Астапова, В. Загорулько, В. Ільчук, В. Кишневський, В. Коба, Ю. Кулаєв, В. Матвеев, С. Подреза, В. Щелкунов та ін.

Разом із тим потребує подальшого дослідження питання сутності фінансової стійкості авіапідприємств та чинників, що здійснюють вплив на її рівень, для уточнення місця і ролі фінансової стійкості в аналізі та прогнозуванні розвитку господарської діяльності підприємств на основі комплексної оцінки їх фінансового стану.

Мета статті полягає у дослідженні сутності категорії «фінансова стійкість авіаційного підприємства» та чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, врахування яких дасть змогу виявити тенденції у зміні фінансової стійкості та виробити практичні рекомендації щодо механізму ефективного управління фінансовою стійкістю авіаційного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наявним науковим дослідженням у сфері фінансової стійкості підприємств властиве достатнє різноманіття, це стосується як визначення сутності поняття фінансової стійкості, так і вирішення чинників, що здійснюють вплив на формування прийняттого для підприємства рівня фінансової стійкості і подальшого його зростання.

Аналіз трактувань поняття «фінансова стійкість», викладених у літературних джерелах, дав змогу виділити найбільш суттєві з них (табл. 1).

Узагальнюючи наведені визначення і враховуючи особливості авіаційних підприємств, можна зробити висновок, що фінансова стійкість являє собою здатність авіаційного підприємства функціонувати на основі ефективного управління фінансовими ресурсами за рахунок адекватного реагування на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі; основними критеріями, що дають змогу судити про достатній рівень фінансової стійкості підприємства, є його прибутковість у межах, достатніх для здійснення відтворювальних процесів, здатність забезпечувати сталий у часі рівень платоспроможності за рахунок раціонального співвідношення джерел фінансування.

Доцільними є аналіз і систематизація чинників, що впливають на стан фінансової стійкості авіаційного підприємства. Розглянемо чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на фінансову стійкість авіакомпанії (табл. 2–3).

Для визначення ступеня впливу складників зовнішнього середовища на фінансову стійкість авіаційного підприємства необхідно сформувати спеціальну систему моніторингу зовнішнього середовища, який може здійснюватися як у рамках спеціальних спостережень, так і носити регулярний характер. Необхідним є не тільки оцінка стану чинників зовнішнього

середовища на даний момент, а й прогнозування трендів розвитку цих чинників на майбутнє.

Суттєвим кроком є визначення сили впливу і його наслідків для авіаційного підприємства, і це можливо за наявності на підприємстві професійних фінансових аналітиків і узгодження їх дій зі спеціалістами у сфері стратегічного менеджменту і вищим керівництвом. При цьому важливо враховувати, що зміна чинників потребує системного підходу до їх оцінки, враховуючи їх взаємозв'язок і взаємний вплив, що означає, що зміна хоча б в одному складнику призводить до змін у всіх інших. Підприємству необхідно визначитися, вплив яких чинників на фінансову стійкість може бути найбільш суттєвим і якого роду: як джерело додаткових можливостей чи, навпаки, можливих загроз.

Внутрішнє середовище авіаційного підприємства включає чинники, що безпосередньо впливають на його діяльність, і являє собою складну систему елементів і зв'язків між ними, яким повинна постійно приділятися увага управлінського персоналу (табл. 3).

Очевидно, що для забезпечення прийняттого рівня фінансової стійкості авіаційного підприємства (у наведеному прикладі – для авіакомпанії) необхідно не тільки приділення уваги чинникам фінансового складника, а й іншим компонентам внутрішнього середовища, які в сукупності являють собою весь господарський механізм підприємства, оснований на раціональній взаємодії виробничих, фінансових, організаційних, кадрових та маркетингових структур.

Хоча низка авторів визнає домінуючу роль факторів зовнішнього середовища щодо впливу на фінансову стійкість підприємства, є доцільний комплексний підхід до розгляду всіх чинників і зовнішнього, і внутрішнього середовища з урахуванням стадії життєвого циклу підприємства – на стадіях росту та зрілості першість за значущістю набувають саме чинники внутрішнього середовища.

Аналіз складників внутрішнього і зовнішнього середовища повинен слугувати відправною точкою для прийняття рішень щодо управління фінансовою стійкістю авіаційного підприємства, оснований на визначенні поточного і бажаного її стану. Практичному здійсненню сформованих вимог до досягнення необ-

Таблиця 1

Трактування поняття «фінансова стійкість»

№ п/п	Автори	Трактування поняття «фінансова стійкість»
1.	О.Я. Базилінська	Фінансова стійкість підприємства (Financial Stability) залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами і визначається оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних і позикових коштів, оптимальним співвідношенням активів та джерел їх фінансування [2, с. 107]
2.	І.О. Бланк	Фінансова стійкість – характеристика стабільного фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсів [3]
3.	Л.В. Давидова	Фінансова стійкість – економічна категорія, в якій виражається міра або ступінь відповідності результатів фінансово-господарської діяльності підприємства вимогам і умовам його функціонування в ринковому середовищі, що досить часто змінюється [4, с. 7]
4.	Г.В. Савицька	Фінансова стійкість – здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику [5, с. 619]
5.	О.С. Стоянова	Фінансова стійкість передбачає збіг чотирьох сприятливих характеристик: платоспроможності, ліквідності балансу, кредитоспроможності, високої рентабельності [6]
6.	О.О. Шеремет	Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення й оновлення [7, с. 87]
7.	Ю.С. Цал-Цалко	Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних активів спроможне забезпечити запаси, не допустити невинуватого кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями [8, с. 327]

Таблиця 2

Чинники зовнішнього середовища, що впливають на фінансову стійкість авіакомпанії

№ п/п	Складник середовища	Чинники, що характеризують складник середовища
Зовнішнє середовище		
1.	Політико-правовий	Стабільність політичної ситуації в Україні
		Особливості політичного режиму в країнах, з авіапідприємствами яких здійснюється співпраця
		Правові основи та практичне застосування механізмів вітчизняного державного регулювання в галузі цивільної авіації
		Відповідність нормативно-правової бази цивільної авіації сучасним міжнародним вимогам, що формуються з боку ЄС, Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), Європейської конференції цивільної авіації (ЄКЦА), Європейської організації з безпеки авіонавігації (ЄВРОКОНТРОЛЬ)
2.	Економічний	Рівень і стабільність розвитку економіки країни
		Стабільність і ефективність фінансової системи
		Інфляційні процеси
		Зміна цін на паливні ресурси
		Розмір і структура платоспроможного попиту населення на авіаційні перевезення
		Рівень матеріального статку населення
		Рівень фінансової стійкості партнерів – учасників ринку авіаперевезень
		Економічні механізми державної підтримки вітчизняних авіакомпаній України
		Заходи щодо демонополізації у сфері здійснення послуг для авіакомпаній в аеропортах України
3.	Техніко-технологічний	Модернізація та оновлення парку повітряних суден
		Рівень використання новітніх інформаційних технологій
		Технічні засоби забезпечення безпеки польотів
		Єдність технічної бази та технологій, що застосовуються на ринку авіаперевезень
		Лабораторна база й устаткування науково-дослідних і проектних організацій цивільної авіації та промисловості, що здійснюють вирішення технічних проблем забезпечення безпеки цивільної авіації
		Фінансування робіт із забезпечення безпеки цивільної авіації і надійності авіаційної техніки
4.	Соціально-культурний	Особливості та чисельність соціальних прошарків суспільства
		Умови життя населення, традиції та звичаї
		Система моральних принципів і цінностей, що є превалюючими на даний час у суспільстві
		Ступінь домінування національних інтересів
		Система освіти і системи підвищення кваліфікації
		Ступінь безперервності процесу зміни поколінь авіаційних учених, інженерів, техніків і висококваліфікованих робітників
		Рівень підготовки кадрів у галузі авіаційної безпеки в системі навчальних закладів цивільної авіації
Використання в процесі навчання сучасних комп'ютерних технічних засобів, устаткування і систем забезпечення авіаційної безпеки		
5.	Екологічний	Ставлення суспільства до питань екологічної безпеки
		Державна політика у сфері охорони навколишнього природного середовища
		Вирішення проблем відповідності екологічних характеристик повітряних суден міжнародним стандартам та вимогам безпеки польотів льотного та технічного персоналу
		Національні нормативно-правові акти з питань охорони навколишнього середовища від впливу авіації

хідного рівня фінансової стійкості повинен сприяти ефективний механізм управління фінансовою стійкістю підприємства, що являє собою цілісну систему рівнів, систем забезпечення, методів та інструментів прийняття та реалізації рішень, спрямованих на досягнення та підтримку оптимального з погляду керівництва і фінансових працівників рівня фінансової стійкості авіапідприємства.

Механізму управління фінансовою стійкістю авіапідприємства властивий постійний динамізм, зумовлений необхідністю адаптації до змін усіх його складників, для яких характерні постійна взаємодія, розвиток та вдосконалення.

На нашу думку, умовою ефективного функціонування механізму управління фінансовою стійкістю авіапідприємств є дотримання таких вимог:

1. відповідність і узгодження із загальною системою управління авіапідприємством;
2. орієнтація на досягнення стратегічних цілей розвитку авіапідприємства;
3. ефективність та безперервність функціонування;

4. високий рівень компетентності персоналу, що забезпечить відповідний рівень якості прийняття і реалізації рішень;

5. здійснення планування, регулювання та контролю всіх етапів процесу управління фінансовою стійкістю, що дасть змогу вчасно застосувати необхідні коригувальні заходи.

Висновки. Сучасному національному ринку авіаперевезень притаманні нестабільність, монополізм, недосконалість механізму державного регулювання. Подальші дії держави щодо приведення стану ринку перевезень до європейських норм якості, що буде означати створення рівноцінних умов для функціонування всіх суб'єктів господарської діяльності, призведе до появи конкурентоспроможних іноземних компаній – і класичних, і бюджетних. У цих умовах на тлі загострення конкуренції, яка буде носити міжнародний характер, завдання досягнення й управління фінансовою стійкістю авіаційних підприємств набуде особливої значущості, оскільки їх вирішення дасть змогу створити необхідний внутрішній потенціал для подальшого розвитку в умовах конкурентного середовища.

Таблиця 3

Чинники внутрішнього середовища, що впливають на фінансову стійкість авіакомпанії

№ п/п	Складник середовища	Чинники, що характеризують складник середовища
Внутрішнє середовище		
1.	Кадровий	Способи підбору персоналу
		Умови для підвищення рівня професійності льотного складу і працівників авіакомпанії
		Критерії просування кадрів на вищі управлінські посади
		Наявність та дієвість мотиваційного механізму
		Якість взаємодії управлінського персоналу і працівників
2.	Організаційний	Ефективність організаційної структури управління авіакомпанією
		Розподілення і делегування повноважень
		Організація комунікаційних процесів
		Особливості організаційної культури авіакомпанії
		Процедури і техніка процесу прийняття рішень
3.	Виробничий	Дієвість системи стратегічного менеджменту в авіакомпанії
		Рівень зносу повітряного парку авіакомпанії
		Термін експлуатації повітряного парку
		Кількість повітряних суден, що експлуатуються
		Відповідність технічного рівня повітряного парку сучасним конкурентним вимогам
		Рівень і якість задоволення попиту на повітряні перевезення
4.	Маркетинговий	Темпи зростання авіаційних перевезень
		Тарифи на авіаційні перевезення порівняно з іншими перевізниками
		Способи збору інформації про наявні та потенційні ринки авіаперевезень
		Частка ринку авіаперевезень та тенденції її зміни
		Перспективи освоєння нових ринків авіаперевезень
5.	Фінансовий	Способи оцінки потреб клієнтів
		Імідж авіакомпанії та методи його покращення
		Можливість та умови залучення короткострокового і довгострокового капіталу
		Частка власних оборотних коштів
		Рівень та тенденції зміни основних фінансових показників
		Швидкість оборотності дебіторської заборгованості
		Механізм діагностики рівня ефективності фінансової діяльності

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.avia.gov.ua/documents/diyalnist/>.
2. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : [навч. посіб.] / О.Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
3. Бланк І.А. Основи фінансового менеджменту / І.А. Бланк ; 2-е изд., перераб и доп. – К. : Эльга ; Ника-Центр, 2004. – 656 с.
4. Зверьяков М.І. Управління фінансовою стійкістю банків : [підручник] / М.І. Зверьяков, В.В. Коваленко, О.С. Сергєєва. – Одеса : Атлант, 2014. – 485 с.
5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с.
6. Стоянова О.С. Финансы и кредит : [учебный курс] / О.С. Стоянова. – К. : Эльга-Н ; Ника-Центр, 2008. – 448 с.
7. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / О.О. Шеремет. – К., 2003. – 196 с.
8. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Ю.С. Цал-Цалко, Ю.Ю. Мороз, О.Г. Денисюк. – Житомир, 2012. – 609 с.